

Recenzje

Aneta M. Sokół

Minke de Vries, *Owoce łaski. Ekumeniczne doświadczenie wspólnoty z Grandchamp*, przekład i wstęp Małgorzata Grzywacz, konsultacja przekładu Michał Kapis, Garmond Oficyna Wydawnicza, Poznań 2017, ss. 227.

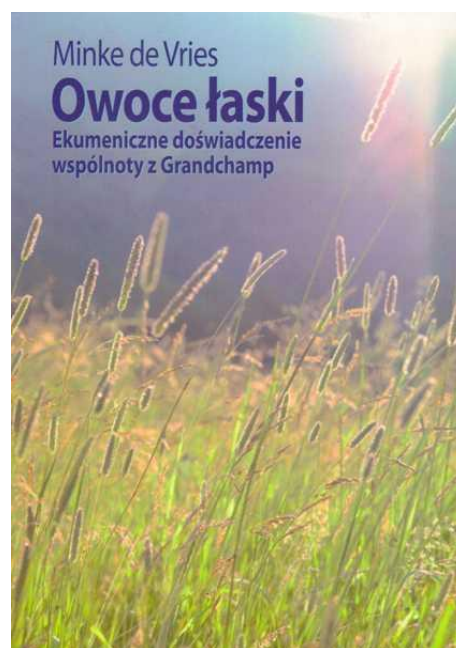
Życie mnisze związane jest z Kościołem od początków chrześcijaństwa. Ta swoista forma izolacji od świata i spraw przyziemnych skupiała na przestrzeni stuleci licznych zwolenników, pragnących w sposób kontemplacyjny poświęcić się celom religijnym, modlitwie i adoracji należnej Stwórcy, przybierając zarazem różne formy zakonnej obecności. Zakony poddane w wczasach Reformacji krytyce zostały wyeliminowane z protestanckich praktyk religijnych, nie znajdując swego miejsca w Kościołach ugruntowanych na reformacyjnej teologii, teologii, która zaprzeczyła celowości ludzkich starań o zapewnienie sobie zbawienia, darowanego z łaski, na mocy ofiary Syna, nie wskutek zasług, umartwiania czy dobrych uczynków.

Czy jednak w protestantyzmie nie wykrystalizowała się z czasem tęsknota za tym szczególnym modelem praktykowania bliskości z Bogiem, w nawiązaniu do prostoty biblijnych zasad i wyzwań narzucanych przez świat? Dr Małgorzata Grzywacz zaznacza, że „Otwieranie się ewangelików na tematykę zakonną jako model życia chrześcijańskiego przebiegało bardzo powoli: teologia akademicka od drugiej połowy XIX wieku odkryła ten temat dla siebie.” Jak podaje autorka dalej, uprawomocnienie zakonnego stylu

życia, monastycyzmu i zarazem służby dla innych, odbywało się w Kościołach protestanckich w dużej mierze za sprawą kobiet – diakonis, które zakładały własne wspólnoty podporządkowane pracy na rzecz chorych, ubogich i potrzebujących, praktykując zarazem pogłębione życie duchowe, osobiste i zbiorowe. Nie bez znaczenia były także doświadczenia innych grup monastycznych powstałych na terenach krajów protestanckich, akceptujących zapomniane dla protestantów elementy życia klasztorowego, w tym śluby, przywracając odrzucone tradycje zgodnie z własnymi potrzebami duchowymi, w nawiązaniu do teologicznych podstaw wiary i wyznaniowej tożsamości. Jak się też okazać może przy bliższym zgłębieniu tematu, każda monastyczna wspólnota protestancka jest niepowtarzalna, otwarta na inne tradycje, każda odnajduje własny styl podążania za Chrystusem, starając się zachować równowagę pomiędzy wyciszeniem i izolacją, a uczestnictwem w świecie i jego problemach.

Na tym tle sytuuje się prezentowana książka poświęcona protestanckiej Wspólnocie z Grandchamp, jednoczącej kobiety z różnych Kościołów – od reformowanego, poprzez baptystyczny, metodystyczny po luterński, wyrosłej z idei organizacji rekolekcyjnych dni skupienia w latach 30. ubiegłego wieku, uformowanej w obrębie Szwajcarskiego Kościoła Reformowanego w latach powojennych. Stanowiąc odpowiedź na modlitewno-rekolekcyjne zapotrzebowanie w świecie dotkniętym wojną i podziałami wspólnota z Grandchamp zdołała zaistnieć daleko poza granicami macierzystej placówki, utrzymując także więzy z innymi grupami zakonnymi, niekoniecznie o proveniencji protestanckiej. Jej aktywność wpisuje się tym samym w dążenia i inicjatywy ekumeniczne jednoczące chrześcijan we wspólnych działaniach podejmowanym przeciwko niedostatkom i problemom rzeczywistości, w tym duchowym potrzebom we współczesnym świecie.

Autorką książki „Owoce łaski” jest wieloletnia przeorysza z Grandchamp – siostra Minke de Vries (1929-2013), która podjęła się trudu przedstawienia historii wspólnoty, jak pisze – zachęcona podczas ekumenicznych spotkań w Mediolanie, gdzie w 2004 roku miała okazję prezentować ekumeniczny wizerunek swojej wspólnoty. Książka wydana została po raz pierwszy we włoskiej wersji językowej w 2008 roku, poprzedzona autorskim słowem wstępnym, w którym siostra Minke dzieli się z czytelnikami refleksją: „W czasie, gdy piszę tę książkę, upływa siedem lat, odkąd przekazałam innej siostrze posługę jedności w łonie

naszej wspólnoty. Czuję się, jakbym weszła na szczyt małej góry Hereb. Cieszę się spoglądając w przeszłość, dostrzeganiem w niej promieniejącego Życia. Cudownie jest zebrać w jedno miejsce wszystkie bogate doświadczenia, które wiążą się z Grandchamp. Powiązania, jakie z trudem zauważałam między wydarzeniami, spotkaniami, natchnieniami chwili jawią się teraz w pełnym świetle.” (s. 16)

Chociaż w momencie ukazania się polskiej wersji książki siostry Minke nie ma już wśród żywych, pozostał zapis jej wielorakich doświadczeń wplecionych w dzieje zakonnej wspólnoty założonej w małej szwajcarskiej osadzie u podnóża Gór Jura, na brzegu rzeki Areuse. Pozostała książka przedstawiająca wizerunek wspólnoty ukazanej z punktu widzenia uczestniczki, przeoryszy, jednej z sióstr; to książka o genezie, codzienności, przyjętych tradycjach zakonnych, o otwartości Grandchamp na świat i wobec innych Kościołów, o przejawach aktywności jednoczącej wyznawców różnych Kościołów i tradycji.

Polski przekład książki autorstwa s. Minke de Vries ukazał się w 2018 roku, w dziesięć lat od daty wydania oryginału, dzięki staraniom i zaangażowaniu dr Małgorzaty Grzywacz, wieloletniej wykładowczyni na Uniwersytecie Adama Mickiewicza w Poznaniu, której zainteresowania badawcze obracają się m.in. wokół protestanckiej duchowości i różnych form aktywności kobiet związanych z protestantyzmem. Dr Małgorzata Grzywacz jest autorką przekładu, a także wstępu poprzedzającego zasadniczą część książki. Nim zagłębimy się we właściwą lekturę, mamy okazję pokrótce poznać jak na gruncie protestanckim następowało zrozumienie dla idei monastycyzmu, w jaki sposób Grandchamp stało się miejscem modlitewnych spotkań, by ostatecznie przybrać kształt wspólnoty zakonnej.

Prezentowana książka jest pracą szczególną także z powodu swego narracyjnego stylu. Nie jest to linearnie przedstawiona historia, która ukazywałaby wydarzenia w sposób uporządkowany czy monotony, to zbiór niewielkich tekstów podporządkowanych wybranym tematom, zagadnieniom czy wspomnieniowym relacjom. To zarazem narracja sugestywna, nacechowana indywidualnym zaangażowaniem, głębią przemyśleń oraz modlitewnym komentarzem towarzyszącym opisywanym sprawom. Poznajemy z jednej strony dzieje wspólnoty, ale także wylania się ze wspomnieniowego toku portret autorki, przeoryszy, która przewodziła wspólnocie w przeciągu trzydziestu lat sprawowania swej posługi (1970-1999), która dzieli się na kartach książki swoimi przemyśleniami dotyczącym przeszłości, jaki i terażniejszości wspólnoty. O swoim zamiśle twórczym autorka pisze:

„Ta książka została napisana po to, by uwiecznić małą część historii Kościoła. Nie aspiruje, aby być dziełem naukowym, literackim czy nawet duchowym, jest – po prostu – świadectwem życia. Można ją jednak interpretować na wszystkie te sposoby, a także na inne, bardziej osobiste. Pisanie tej książki jest samo w sobie aktem wiary, moim osobistym świadectwem (...).”

W swojej zawartości treściowej książka składa się z czterech zasadniczych części: I. „Na początku” – to geneza powstania wspólnoty, z przypomnieniem osób, faktów oraz kluczowych wydarzeń z jej przeszłości, II. „Przygoda otwartej wspólnoty” – ukazuje modlitewno-liturgiczną tożsamość Grandchamp, w trzeciej części „Solidarni z pracującym światem” – poznajemy relacje z ekumenicznych podróży odbytych przez autorkę, którym towarzyszyły spotkania z przedstawicielami innych wspólnot, wyznań czy religii; ostatnia część „Świadectwa odmienności w jednej miłości” prezentuje wspomnienia innych dotyczące Grandchamp, ukazujące doświadczaną w tym miejscu jedność, troskę i poszanowanie dla ludzkiej różnorodności. Kończą książkę dodatkowe teksty – Aneks przedstawiający wspólnoty zakonne, a także Droga Krzyżowa opracowana przez siostrę Minke na prośbę Jana Pawła II – świadectwo ekumenicznych relacji i zrozumienia dla wagi dążeń do jedności chrześcijan we współczesnym świecie.

W pierwszej części poznajemy, jak doszło do powstania wspólnoty. Siostra Minke sytuuje Grandchamp na tle odnowy, która ogarnęła Kościoły protestanckie w XX wieku – odnowy wspólnotowego życia zakonnego w Kościołach wywodzących się z Reformacji. Powstanie wspólnoty zapoczątkowało powołanie, którego doświadczyła Geneviève Micheli (późniejsza przeorysza) w trudnych dla niej momentach życia, ale jak pisze jej następczyni – „ani ona sama, ani żadna inna kobieta nie marzyła kiedykolwiek o założeniu wspólnoty w Grandchamp. Nie myślał o tym również żaden ewangelicki pastor. Zbyt wiele było oporów przeciwko „wszystkiemu, co choćby na pozór zdawało się katolickie.” (s. 22) Powstanie zakonnej grupy o charakterze monastycznym we francuskojęzycznym Kościele reformowanym było świadectwem potrzeb duchowych istniejących już wcześniej w środowiskach protestanckich, potrzeby przeżywania prawdziwego skupienia, doświadczania modlitwy w samotności, a zarazem wspólnotowej jedności z podobnie myślącymi.

U początków Grandchamp sytuują się rekolekcje zorganizowane w tym miejscu po raz pierwszy w 1931 roku. W swoim autorskim komentarzu siostra Minke zaznacza: „W tej osadzie już przesiąkniętej modlitwą, miłością i uwagą skierowaną na bliźniego, mała grupka kobiet ze Szwajcarii francuskojęzycznej przeżyła pierwsze rekolekcje dzięki zaproszeniu Amy Bovet, jednej z uczestniczek. Nigdy przedtem coś

podobnego nie wydarzyło się w Kościołach Reformacji! Te kobiety przed pięćdziesiątym rokiem życia, z dziećmi na studiach, szukały głębszego życia duchowego: „Dlaczego by nie wypracować razem wspólnych rekolekcji, jak to się dzieje u katolików?” (s. 30) Organizowane w Grandchamp rekolekcje cieszyły się coraz większym zainteresowaniem, w związku z czym wyłoniła się potrzeba zapewnienia stałej opieki duchowej przybywającym uczestnikom, wraz z przygotowaniem bazy lokalowej oraz organizacyjnym zakorzenienia tego przedsięwzięcia w praktyce kościelnej i lokalnym życiu miejscowej społeczności.

Autorka przybliży, jak wygląda miejsce, które z czasem stało się domem dla przedstawicielek różnych Kościołów protestanckich. „Jak opisać to miejsce, które tak kocham?” – pyta przeorysza. Dowiemy się, że to mała górská osada, gdzie kiedyś trudniono się produkcją muślinu indyjskiego, gdzie po upadku przemysłu w budynkach poprzemysłowych powstały pomieszczenia niezbędne do prowadzenia rekolekcji, z kaplicą, pokojami gościnnymi oraz przestrzenią zarezerwowaną dla członkiń wspólnoty. Jak zostało podkreślone, ten dawny ośrodek wytwarzania tkanin stał się miejscem odnowy religijnej w Kościele reformowanym, wyrastając z wielu inspiracji – żywych w protestantyzmie ruchów przebudzeniowych, doświadczeń diakonów podejmujących służbę na rzecz potrzebujących, z potrzeb duchowych odczuwanych w czasach wojny i trudnym okresie powojennym, także z międzywyznaniowych relacji odkrywających nowe obszary religijnej aktywności. Dzieje Grandchamp przedstawiane są w kontekście tych tendencji, a także nowych wyzwań pojawiających się przed Kościołami, w tym zrozumienia dla potrzeb wspólnego głoszenia Ewangelii, bez względu na wzajemne uprzedzenia czy konfesyjne tradycje.

W pierwszym okresie istnienia Grandchamp mogło zaistnieć dzięki poświęceniu kilku kobiet, w tym wspomnianej już matki Geneviève, a także siostry Marguerite de Beaumont (1895-1986), która zdecydowała się objąć opieką rekolekcyjne dni skupienia. Z zachowanych wspomnień i relacji wyłaniają się początki wspólnoty utworzonej przez osoby o różnej przeszłości. O założycielkach Grandchamp autorka pisze: „Cztery pierwsze kobiety, matka Genevieve, siostry: Marguerite, Marta i Irene – bardzo różne, a jednocześnie podobne w swoim pragnieniu pójścia za Chrystusem, służenia jednemu Kościołowi – otworzyły drogę tym, które przyszły po nich, naśladując ich różnorodność i płomienne pragnienie jedności.” (s. 61) Poznajemy losy doświadczonej tragicznie Geneviève, która szukała samotności w pobliskich górskich ustroniach, z dala od ludzi, a także drogi innych kobiet, które odnalazły w opisywanym miejscu duchową przystań i cel na dalsze lata życia. Możemy wyczytać się w cytowane słowa założycielek, ich przemyślenia i refleksje, które przetrwały we wspomnieniach.

Jak kształtował się duchowy wizerunek Grandchamp, kto współtworzył wspólnotę i jakie zadania stawiała przed sobą siostry protestantki? Ukazane zostały związki Grandchamp ze wspólnotą z Taizé¹, która stała się twórczą inspiracją w zakresie wprowadzania form liturgicznych, modlitewnych oraz innych oznak wspólnotowego życia w nowopowstałym zgromadzeniu. Obie wspólnoty utrzymywały ze sobą bliskie relacje, wspierając nawzajem swoje poczynania, preferując prostotę i chęć dzielenia się wiarą z innymi, jak wspomina siostra Minke: „Razem płonęliśmy pragnieniem jedności. Pragnieniem świata bardziej braterskiego, bardziej sprawiedliwego, pojednanego Kościoła. Nosiliśmy w sercu pragnienie zjednoczonego Kościoła.. i dalej je niesiemy.” (s. 45). Grandchamp i Taizé połączyło przyjęcie tej samej Reguły zakonnej (1953), by z czasem poprowadzić wspólnoty odrębnymi drogami, w imię poszukiwania własnych tożsamości duchowych.

Inspirujące dla Grandchamp były także inne grupy zakonne, osoby czy duchowi przewodnicy, w tym ks. Paul Couturier (1881-1953), duchowny katolicki, oddany ekumenizmowi, a także XX-wieczny teolog ewangelicki Paul Bonhoeffer (1906-1945), autor m.in. książeczki „Życie wspólne”, zachęcającej do odrodzenia w protestantyzmie wspólnotowego życia zakonnego. Wspólnota korzystała również z doświadczeń katolickich czy duchowości prawosławnej.

Siostra Minke akcentuje dwoistość zakonnego życia w Grandchamp, zakorzenionego w rekolekcyjnej ciszy, ale nie stroniącego jednocześnie od świata. Jak podkreśla, żyjąc zgodnie z przyjętą Regułą siostry starają się zachować równowagę pomiędzy „obecnością dla Boga” i „obecnością dla świata”, pomiędzy uczestnictwem w problemach otaczającej rzeczywistości a ucieczką w samotność i modlitewne wyciszenie. Pierwszym krokiem w kierunku wypełniania tej misji są organizowane nieprzerwanie rekolekcje, z czasem w

¹ Wspólnota z Taizé – wspólnota zakonna założona w 1940 roku przez Rogera Schütza (1915-2005), syna pastora Kościoła ewangelicko-reformowanego, który przyjął imię Brata Rogera. Działalność wspólnoty opiera się na ekumenicznym jednaniu wyznawców z różnych Kościołów. Taizé znane jest z organizowania modlitewnych spotkań młodzieżowych oraz inicjowania innych form spotkań (Europejskie Spotkania Młodych). Od 1969 roku do wspólnoty należą także katolicy, obecnie jest to wspólnota ekumeniczna, której przewodzi katolik – Brat Alois, z pochodzenia Niemiec.

kolejnych zakładanych domach rekolekcyjnych – w Paryżu, w Sonnenhof k. Bazylei, ale także w Algierii czy w Jerozolimie. Efektem tego otwarcia na świat było zarazem głębokie zrozumienie dla idei ekumenizmu, który w latach powojennych wyznaczył aktywność religijną wielu Kościołów. Autorka przedstawia ekumeniczne relacje łączące Grandchamp z innymi grupami zakonnymi, z przedstawicielami innych Kościołów i wyznań. Wiąże się to zarazem z działalnością na rzecz biednych i najuboższych, z poznawaniem różnorodności kulturowo-religijnej na nowych terenach oraz poszanowaniem tożsamości innych konfesji. Sama wspólnota stała się z gronem różnorodnym, przyjmując luteranki z Niemiec, metodystki czy siostry z afrykańskich Kościołów baptystycznych. Ale Grandchamp otwarte jest także na inne, od protestantyzmu bardziej odległe tradycje.

W drugiej części książki poznajemy bliższy wizerunek Grandchamp – z samego środka przeżywanej codzienności, w rytmie dni zwyczajnych, jak i świątecznych, wraz z otwarciem na wszystkich poszukujących w protestanckiej wspólnocie oparcia i modlitewnej odnowy. Siostra Minke podkreśla, że wspólnoty wyrastające ze wspólnego pnia Grandchamp, zarówno macierzysta, jak i uformowane w innych miejscach – w Europie czy poza nią, powiązane są Kościołami lokalnymi, uczestnicząc zarazem w życiu Kościoła powszechnego. Autorka zaznacza, jak ważne jest owo uczestnictwo w życiu lokalnym na danym terenie, wpływające na zacieśnienie więzi pomiędzy siostrami a miejscowymi społecznościami wiernych. Wspólnoty zainicjowane przez Grandchamp wspomagane są jednocześnie przez wiele Kościołów – na terenie Szwajcarii jest to Ewangelicki Kościół Reformowany, ale gdzie indziej także Kościół metodystyczny czy Kościół Protestancki Algierii na terenie afrykańskim.

Poznajemy różne oznaki ekumenicznego zaangażowania wspólnoty, do których należy uczestnictwo w pracach Światowej Rady Kościołów², oparte na osobistych wspomnieniach siostry Minke. Można podkreślić, że przeorysza niejednokrotnie miała okazję brać udział w inicjatywach czy spotkaniach organizowanych przez ŚRK. W swoich autorskich relacjach przybliżyła, jak wyglądała jej aktywność na forum organizacji inicjującej współpracę i pojednanie Kościołów. Grandchamp utrzymuje kontakty z zaprzyjaźnionymi wspólnotami zakonnymi, zwłaszcza tymi nieizolującymi się od świata, podobnie wspomagającymi najuboższych i poszukujących modlitwy. Pisząc o poszanowaniu dla ekumenizmu, siostra Minke podkreśla, jak ważna jest wiarygodność wspólnoty w składaniu świadectwa wobec otoczenia, niwelowanie uprzedzeń i wspólne inicjatywy na rzecz głoszenia Ewangelii.

Autorka opisuje święta oraz inne uroczystości obchodzone w Grandchamp. Przedstawia szczegółowo liturgię Wielkanocy, której nadano oprawę wyjątkowo odświętną i wyrazistą, co przyciąga liczne grono uczestników, w tym gości oraz okolicznych mieszkańców. Poranek wielkanocny rozpoczyna się od uroczystego wejścia do klasztornej kaplicy, pośród świec i rezurekcyjnego śpiewu, będąc wspólnie składanym corocznie świadectwem zawrzenia Tajemnicy i wiary. Dzięki relacji możemy sobie wyobrazić, jak siostry przeżywają pamiątkę Zmartwychwstania, jak dzielą się swoimi przeżyciami i bogactwem duchowym. Celebrowane są również rocznice upamiętniające początki Grandchamp, co cementują wspólnotę nadając jej własną tożsamość, podobnie jak święto składania ślubów zakonnych przez nowe członkinie wspólnoty.

Przybliżając codzienność Grandchamp siostra Minke pisze o znaczeniu modlitwy w praktykach zakonnych, o sprawowaniu Eucharystii, o potrzebie godzenia różnych tradycji liturgicznych. Przybyłe do Grandchamp siostry wychowały się w kręgu odmiennych tradycji kościelnych³, co wymagało dopracowania wspólnej liturgii, wzbogacanej niejednokrotnie o nowe adaptowane elementy. Prowadząc swoją wspólnotę w duchu ekumenicznego łączenia różnorodności, dawna przeorysza tej wspólnoty, podkreśla znaczenie wiary eucharystycznej, wagę doceniania czym jest Komunia dla każdego wierzącego, bez oglądania się na odmienne przekonania o istocie przemiany darów komunijnych. To ekumeniczne nastawienie ma prowadzić do jedności wiernych, jak wielokrotnie zostało podkreślone – ku „Kościołowi jutra”. Z własnych wspomnień siostra Minke relacjonuje przykłady świadczące o pragnieniu przeżywania wspólnoty Stołu, opisując sytuacje, w których ta jedność Eucharystii okazała się silniejsza niż podziały pomiędzy Kościołami.

² Światowa Rada Kościołów – organizacja skupiająca Kościoły chrześcijańskie, powołana w Amsterdamie w 1948 r. Obejmuje Kościoły protestanckie, prawosławne, anglikańskie czy starokatolickie. Do zadań ŚRK należy inicjowanie współpracy ekumenicznej oraz propagowanie działań o charakterze ewangelizacyjno-misyjnym, społecznym i charytatywnym. Obecnie organizacja skupia 347 Kościołów z 120 krajów, a jej siedziba znajduje się w Genewie. Kościół katolicki nie jest członkiem ŚRK.

³ Kościoły różnie interpretują tajemnicę przemiany chleba i wina w trakcie sprawowania Eucharystii, w tym Kościoły protestanckie uznają pomiędzy sobą wspólnotę Stołu Pańskiego, która nie istnieje pomiędzy protestantami a Kościołem rzymskokatolickim czy prawosławnym.

Szczególne zrozumienie dla Eucharystii wyznaczyło Grandchamp dalszą drogę. Odkrycie, że wspólnota Komunii może łączyć, stało się inspiracją do nowych działań, do wyznaczenia sobie nowych celów w imię „walki bez przemocy”. Przeorysza przybliży czytelnikom, jak ta idea zmieniła postrzeganie miejsca wspólnoty na mapie problemów świata, jak wyznaczyło podjęcie nowych zadań i inicjatyw. Podstawą tych działań stało się przede wszystkim solidaryzowanie się z mieszkańcami krajów ubogich, sprzeciwianie się wojnom, ubóstwu i niesprawiedliwości. Ze wspomnień wyłania się obraz wspólnoty aktywnej na wielu polach, nie stroniącej od nowych wyzwań, udzielającej swego modlitewnego wsparcia wielu projektom.

Z perspektywy przeoryszy poznajemy wewnętrzną dynamikę wspólnoty, umacnianej przeżywaniem roku liturgicznego, celebracją ważnych dla niej momentów i obecnością w świecie. Życie wspólnotowe jest darem uwarunkowanym wewnętrznym powołaniem każdej z siostr, ale wymaga też stałego rozwoju i pielęgnowania wspólnego posłannictwa. Autorka zwraca uwagę na kształtowanie wspólnotowych relacji pomiędzy siostrami, na potrzebę pielęgnowania wzajemnych kontaktów, potrzebę tolerancji, szczerości i okazywania sobie zaufania. Wspólnota zakonna jest początkiem przyszłej jedności chrześcijan, nie może zamknąć się w swojej skostniałej obecności, pielęgnując ideę „Kościoła jutra”.

Trzecia część książki oparta została na wspomnieniach z zagranicznych podróży siostry Minke, które stały się okazją do spotkań z przedstawicielami różnych Kościołów. Poznajemy nawiązane już wcześniej relacje z prawosławiem, w tym członkami rumuńskiego Kościoła prawosławnego, którzy niejednokrotnie byli gośćmi w Grandchamp. Duchowość prawosławna inspirowała zresztą tamtejszą zakonną wspólnotę. Jak zaznacza siostra Minke: „Obok bowiem tego wszystkiego, co otrzymałyśmy od wspólnot katolickich i anglikańskich, duchowość prawosławna otworzyła nas na jeszcze inne wymiary wszechświata i zmartwychwstania Chrystusa (...)”. Autorka długo nosiła w sobie pragnienie odbycia ekumenicznej pielgrzymki po Europie Wschodniej, aby dotrzeć „do serca prawosławnego monastycyzmu”.

Swoją podróż po krajach bałkańskich przeorysza odbywała w towarzystwie zaprzyjaźnionych osób, przemierzając Transylwanię, Bałkany, docierając do odległych klasztorów prawosławnych, wspólnot monastycznych czy kościołów grekokatolickich. Wśród wspomnieniowych relacji odnajdujemy refleksje dotyczące odwiedzanych miejsc, miejscowych stosunków wyznaniowych oraz napotkanej duchowości. Przelane na papier wrażenia są zarazem świadectwem nawiązanej wspólnoty modlitewnej z odwiedzanymi, ekumenicznych kontaktów i ubogającego zetknięcia z postacią religijności odkrywaną dla protestantyzmu.

Podróże zawiodły przeoryszę m.in. do Jerozolimy (2001 r.), miejsca szczególnego ze względu na swoją przeszłość biblijną, ważnego dla tradycji chrześcijańskiej, żydowskiej, jak i muzułmańskiej. Pielgrzymka do Ziemi Świętej w trakcie nasilenia konfliktu izraelsko-palestyńskiego, stała się zarazem okazją do spotkań z osobami zaangażowanymi w akcje pokojowe, przedstawicielami różnych grup wyznaniowych. Autorska relacja akcentuje napotkane przykłady troski o bliźnich, okazywanej zarówno przez Izraelczyków, jak i Muzułmanów, wzbudzając refleksje na temat chrześcijańskiej jedności, znaczenia żydowskich tradycji dla świata chrześcijańskiego oraz poszanowania innych religii.

Czwarta ostatnia część książki obejmuje wypowiedzi siostr związanych z Grandchamp. Siostry pracujące w Jerozolimie czy Algierii dzielą się refleksjami na temat swojej służby w tych odległych miejscach. Funkcjonowanie pośród doświadczanej różnorodności religijnej i kulturowej, w tym wśród Muzułmanów, wymaga szczególnego wyczerania na potrzeby innych, ukierunkowuje na prostotę kontaktów z otoczeniem i pomimo wszystko poszukiwanie jedności we wspólnej modlitwie. Siostra z Holandii pisze o posłudze sprawowanej pośród osób pozostających na obrzeżach instytucjonalnych Kościołów. Przybliża inicjatywę propagowania lektury tekstów biblijnych, realizowaną przez holenderski ośrodek w Woudsend. Wśród zaprezentowanych tekstów znajdziemy także wypowiedzi świadczące o odnalezieniu wśród siostr protestantek zrozumienia, miłości i poszanowania dla odmiennych tradycji religijnych. Swoją głos dołączają również przedstawiciele innych grup zakonnych, wyrosłych z duchowości Grandchamp i ukształtowanych w oparciu o doświadczenia zainicjowanego w obrębie Kościoła reformowanego ośrodka.

W słowie kończącym książkę siostra Minke, dawna przeorysza Wspólnoty Grandchamp, pozostawia czytelnikom swoje przesłanie, zachęcając do pielęgnowania ducha ekumenizmu i kontynuowania współpracy na rzecz jedności Kościołów. Podkreśla, jak jedność wszystkich chrześcijan jest ważna we współczesnym świecie, aby własne tożsamości konfesyjne nie przysłoniły dążeń ku wspólnocie wiary, co określa w swoich rozważaniach „wymogiem do spełnienia”, do którego wszyscy zostali powołani.

Zaprezentowana książka może okazać się odkrywczym spojrzeniem na protestantyzm, ukazującym mało raczej znaną polskim czytelnikom stronę protestanckiej duchowości. Ukazuje wspólnotę protestancką, która wyszła poza ramy własnej kościelności, inspirując się innymi tradycjami religijnymi, odkrywając przy tym własne powołanie do współpracy ekumenicznej. Tytułowe ekumeniczne doświadczenie, jak udowadnia

lektura, stoi w centrum tożsamości Wspólnoty Grandchamp, w odpowiedzi na wyzwania rzeczywistości stawiającej Kościołom własne wymagania. Siostra Minke pokazała swoją wspólnotę, wyrosłą z rekolekcyjnej ciszy, otwartą na ubogich, pokrzywdzonych oraz poszukujących modlitewnego odrodzenia. W swojej wspomnieniowej relacji ukazuje, co wspólnotę łączy, współtworzy i zakorzenia we własnej tożsamości, w imię służby dla innych. Wspólnota zakonna staje się świadectwem dążenia do jedności wszystkich wierzących.

Książka zawiera wspomniane na wstępie dodatki, w tym Drogę Krzyżową przygotowaną przez siostrę Minke. Dołączone zostały na końcu fotografie przedstawiające autorkę. Poszczególne teksty prezentowane są w sposób przejrzysty, z wydzieleniem zasadniczych części książki.

Przekład „Owoców łaski” stanowi część projektu badawczego „Reformacja kobiet w kontekście europejskim”, realizowanego przez dr Małgorzatę Grzywacz. Na poszczególnych swoich etapach przyczynić się może do popularyzowania różnych aspektów protestanckiego dziedzictwa, do odkrywania zarazem roli kobiet w dziele szerzenia odnowy religijnej. Wspomnieniowa książka protestanckiej przeoryszy warta jest tym samym uwagi w kontekście Jubileuszu Reformacji i pojubileuszowych refleksji o protestantyzmie.